

Meer filosofie!

(1) Volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau¹⁾ zijn we op dit moment doodsbang voor terroristen, maar volgens mensen die het weten kunnen, is dat een lachertje. Ons bedreigt een veel groter gevaar: robots.

(2) Een paar maanden geleden waarschuwde een van onze bewindslieden dat robots de arbeidsmarkt veroveren. Ze zijn “goedkoop, snel, nooit ziek, werken 24 uur per dag, vragen nooit om loonsverhogingen, worden niet vertegenwoordigd door vakbonden en staken niet.” Deze minister maakte zich vooral zorgen over de dreigende werkloosheid van laaggeschoolden wanneer robots het eenvoudige werk overnemen. Maar het duurt niet lang meer of je wordt beter geopereerd door een machine dan door een chirurg. Iedereen wordt bedreigd.

(3) En dan? Hoe gaat onze maatschappij eruitzien? Er liggen nog veel heftiger doemscenario's in het verschiet. Vorige week waarschuwde de Britse natuur- en wiskundige Stephen Hawking voor een catastrofe: in de toekomst zullen robots niet alleen ons werk overnemen, maar alles. Wanneer machines voor zichzelf gaan denken, kunnen ze de mens gemakkelijk overtroeven – en zelf nog weer intelligentere systemen ontwikkelen. Voor je het weet, is de mens compleet overbodig geworden. Hawking vindt dat we vast koloniën op andere planeten moeten stichten

om de robots op tijd te kunnen ontvluchten, wat zijn waarschuwing helaas meteen weer in het domein van de sciencefiction plaatst. Ook Tesla²⁾-oprichter Elon Musk waarschuwt steeds voor een opstand van de machines. En in zijn bestseller *Superintelligence* roept de filosoof Nick Bostrom op kunstmatige intelligentie te ‘vullen’ met menselijke waarden, zodat we in de toekomst niet geconfronteerd worden met geniale machines die er een onmenselijke logica op nahouden.

(4) Maar welke menselijke waarden? Nieuwe technologie stelt ons voortdurend grote vragen. Geen technische vragen, maar ethische vragen. Wat is juist, wat is menselijk, wat is natuurlijk? Hoe ver mag je gaan? In deze krant verscheen een uitdagend opiniestuk van Annemarie Haverkamp, moeder van een ernstig gehandicapte zoon, waarin ze zich verzet tegen het bijna “pastorale beeld van inschikkelijke gehandicapten die per definitie lief, vrolijk en simpel zijn.” Er is nu een verbeterde prenatale test beschikbaar, waardoor chromosomale afwijkingen bij een ongeboren kind gemakkelijker (en veiliger) kunnen worden vastgesteld. Hoe populair programma's als *Down with Johnny*, *SynDROOM* en *Down for Dummies* ook zijn, wanneer ouders te horen krijgen dat hun kind waarschijnlijk met Down geboren zal worden, besluiten velen van hen tot abortus. Volgens critici koersen we af

op een *Brave New World*³⁾ zonder enige menselijke oneffenheid. Het is
80 ook al mogelijk een aangeboren neiging tot gewelddadig gedrag te detecteren – meteen ingrijpen dus?
(5) In een nieuw boek, *The Meaning of Human Existence*, zegt de wereld-
85 beroemde bioloog Edward O. Wilson het onomwonden: de wetenschap kan niet zonder de geesteswetenschappen. De humaniora zijn geen franje, geen geldverslindend en on-
90 nuttig vermaak voor mensen die zichzelf ergens op een vluchtstrook langs de maatschappelijke snelweg hebben geparkeerd. Door middel van technologie wordt de mens tot mees-
95 ter van de evolutie – hoe gaan we die vormgeven? Wilson: “Wanneer robots ons steeds meer werk uit handen nemen en beslissingen nemen, wat blijft er over voor mensen om te
100 doen? Willen we echt biologisch concurreren met robots door middel van hersenimplantaten en genetisch verbeterde intelligentie en genetisch gemanipuleerd sociaal gedrag?”
105 **(6)** Het zijn de grote vragen van deze tijd – en de zogenoemde kennis-economie zal er geen antwoord op

geven. De huidige regering lijkt vol-
komen in de ban van de idee van
110 technologie als motor van de economie. Alles wat niet instrumenteel gebruikt kan worden, geldt als onnut-
tig, als overbodige luxe. De kennis in een kenniseconomie is louter tech-
115 nisch, er is geen plaats voor diepere beschouwing van de dilemma’s die van alle kanten op ons afkomen.
(7) Uitzoeken wat het betekent mens te zijn, doe je maar in je vrije tijd.
120 Aan de Nederlandse universiteiten staan de geesteswetenschappen onder druk. De Erasmus Universiteit heft binnenkort de faculteit filosofie op, omdat te veel studenten filosofie
125 als bijvak nemen en de universiteit daarvoor geen geld van de overheid krijgt. Het is even stupide als schandalig! Volgens de wetenschapper Wilson zouden juist alle studenten filosofie als bijvak moeten volgen:
130 “Het bestuderen van de relatie tussen de bètawetenschappen en de geesteswetenschappen zou de kern van alle onderwijs moeten zijn.” Niet minder filosofie, méér filosofie. Geen
135 luxe – noodzaak.

*naar: Bas Heijne, Meer filosofie!
uit: www.nrc.nl, 14 december 2014*

Bas Heijne (1960) is een Nederlandse schrijver die met regelmaat essays en columns publiceert in onder meer NRC.

noot 1 Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is een instituut dat sociaal-wetenschappelijk onderzoek verricht in opdracht van de overheid.

noot 2 Tesla: Amerikaanse producent van elektrische auto’s

noot 3 *Brave New World*: een sciencefictionroman uit 1932 van de Britse schrijver Aldous Huxley. In het boek wordt een maatschappij beschreven die dankzij de vooruitgang van wetenschap en technologie ideaal lijkt, maar waarin alle menselijkheid verloren is gegaan.

Tekst 1 Meer filosofie!

Tekst 1 kan in drie achtereenvolgende delen worden onderverdeeld:

deel 1: alinea 1 t/m 3

deel 2: alinea 4 t/m 6

deel 3: alinea 7

- 1p 1 Welke uitspraak is het meest in overeenstemming met de strekking van deel 1?
- A Bij deskundigen bestaat de zorg dat robots de macht van mensen gaan overnemen.
 - B Ontwikkelingen in de robotica zorgen ervoor dat robots het saaie werk kunnen doen.
 - C Robots moeten menselijker worden gemaakt om ze onder controle te houden.
 - D Robots roepen bij mensen meer weerzin op naarmate ze meer kunnen.
- 1p 2 Welke uitspraak is het meest in overeenstemming met de strekking van deel 2?
- A De bijdrage van de geesteswetenschappen is nodig om brandende kwesties van deze tijd op te lossen.
 - B De huidige regering zou zich in haar beleid meer moeten laten leiden door ethische dan door instrumentele waarden.
 - C De kenniseconomie leidt tot een te eenzijdig technologisch wereldbeeld waarin geen plaats is voor filosofisch denken.
 - D De technologie brengt mensen in een positie waarin ze steeds meer twijfelachtige beslissingen moeten nemen.

“Volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau zijn we op dit moment doodsbang voor terroristen, maar volgens mensen die het weten kunnen, is dat een lachertje.” (regels 1-5)

Een kritisch lezer zou kunnen opmerken dat in tekst 1 niet op een passende manier wordt omgegaan met bronnen.

1p 3 Welke kritiek kan deze kritische lezer hebben op het gebruik van bronnen zoals in dit citaat?

Wat betreft het gebruik van bronnen lijkt sprake te zijn van

- A een laconieke houding, want in de rest van de tekst worden de “mensen die het weten kunnen” niet gespecificeerd.
- B een nonchalante houding, want in de tekst wordt niet duidelijk gemaakt waarop het Sociaal en Cultureel Planbureau zijn onderzoek heeft gebaseerd.
- C een spottende houding, blijkend uit woorden zoals “volgens mensen die het weten kunnen” en “een lachertje”.
- D een vijandige houding, want in de tekst wordt de draak gestoken met een gezaghebbend instituut als het Sociaal en Cultureel Planbureau.

“Hawking vindt dat we vast koloniën op andere planeten moeten stichten om de robots op tijd te kunnen ontvluchten, wat zijn waarschuwing helaas meteen weer in het domein van de sciencefiction plaatst.” (regels 37-42)

1p 4 Leg uit waarom het in het licht van de tekst betreurenswaardig is dat Hawkings waarschuwing in het domein van de sciencefiction kan worden geplaatst.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

1p 5 Wat is de belangrijkste functie van alinea 4 in de gedachtegang van tekst 1?

- A de lezer ervan bewustmaken dat moderne technologieën ons confronteren met ingewikkelde morele vraagstukken
- B de lezer ervoor waarschuwen dat sommige moderne technologieën te ver doorslaan en waakzaamheid geboden is
- C de lezer informeren over de vergevorderde staat van enkele hedendaagse technologieën met behulp van voorbeelden
- D de lezer laten nadenken over moderne technologieën en uiteenlopende visies daarop

1p 6 Welk (impliciet) verwijt wordt in alinea 7 aan de overheid gemaakt inzake de opheffing van de faculteit filosofie aan de Erasmus Universiteit?

- A De overheid bezuinigt te weinig op opleidingen die overbodig zijn.
- B De overheid misgunt veel studenten een bij uitstek populair bijvak.
- C De overheid ontmoedigt studenten filosofie als bijvak te kiezen.
- D De overheid ziet universitair onderwijs in filosofie als overbodige luxe.

- 1p 7 Wat is het belangrijkste doel van tekst 1?
- A de lezer erover laten nadenken of de instrumentele visie van de overheid inzake wetenschap tekortschiet bij grote ethische kwesties en of een filosofische visie hierbij noodzakelijk is
 - B de lezer ervan doordringen dat de wetenschap niet buiten de geesteswetenschappen kan, omdat nieuwe technologieën ons voor ingewikkelde ethische vraagstukken stellen
 - C de lezer op de hoogte brengen van de opkomst van nieuwe technologieën die complexe ethische vragen met zich meebrengen waarop het antwoord nog niet is gegeven
 - D de lezer waarschuwen voor allerlei nieuwe toepassingen die de mensheid in haar bestaan zullen bedreigen, omdat alle ethische consequenties nog niet te overzien zijn

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.